

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0056

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

dicti, hique ex ipso obscure fusco corde excavantur, exterius enim lignum inutile est. Ex albo ejus ligno levia fabricant navigia, ut & oblongos clypeos. Juniora ejus folia ac virides fructus a plebe instar oleris coquantur ut & ad pisces. Monoxyla ista ex albo hoc formant ligno, quum in aqua marina sit durable, nigrumque ejus tollunt cor ob pondus. Dulangs seu crateres isti aliquando ita nigrescunt ac splendent, ac si ex cinereo Ebano essent formati, semper vero venis pallidioribus distincti sunt. Binæ aliæ species in Amboina raro in usum advocantur.

In Leytimora hoc lignum non *Caju Morea*, sed *Caju Ticos*, h. e. *Murinum lignum* vocatur, quum odore suo mures adlicit, vel ad talem domum adcurrunt, in qua ejus rami sunt depositi: Videtur tamen quodammodo ab Hitoensi differre, quum arbor sit alta litorea, corticem gerens album & glabrum, sed ejus folia sunt minora illis *Caju Salowacco*, fed rariora.

Ejus filiquæ itidem sunt minores, linguæformes, ac tenues, quatuor pollices longæ, digitum latæ, in multos angustos & transversales isthmos divisæ, in quibus oblongæ & angustæ reconduntur fabæ: Trunci lignum est molle, album, & fungosum gerit cor instar Sambuci, ut & rami; in *Laba* crescit. Ejus cortex supra porphyritim confusus & in aqua maceratus instar saponis spumam excitat, quo vestes eluuntur.

Hæc arbor ab aliis, uti dictum est, *Kellor Laut* vocatur, *Kellor* autem *Utan* alia est arbuscula frutescens tantum, longos emittens ramos flagellofos, foliis *Kellor* onustos, fructusque gerens instar *Catjang*, cujus filiquæ plurimæ simul dependent, unde & inter fructus silvestres flagellofos numerari meretur. Ternatenses hanc vocant *Sari Sari* & *Gumma Sari Sari*: Ejus cortice utuntur Ternatenses fæminæ in decocto post partum. In Amboinæ quoque vallibus crescit, longis sese extendens flagellofis ramis, qui cortice obscure fusco ac succoso obducti sunt.

Tabula Vigesima Octava

Ramum exhibet *Ligni Murini*, floribus fructibusque onusti, quod nomine *Ticos* arboris apud *Valent.* pag. 221. obcurrit.

by de Maleyers Dulang genaamt, en dat nog uit 't donker-graauwe bert, want het buitenste bout en deugt tot niets. Uit 't zelfde witte bout makenze ook baare praauwen, als mede de langwerpige schilden. De jonge bladren en groene vruchten werden by 't slegte volkje gekookt als ander Sajor, en dat meest by visschen. De voornoemde eenboutige praauwen makenze uit het witte bout, het welk in zee-water durabel is, het swarte bert daar uit nemende, wegens zyn swaarte. De Dulangs werden zomtyds zo swart en blinkende, als het graauwe Ebbenhout, dog altyd met ligte aderen gemengt. De twee andere zoorten heb ik in Amboina weinig zien gebruyken.

Op Leytimor noemenze dit hout niet *Caju Morea*, maar *Caju Ticos*, dat is Muizenhout, om dat 't met zyn reuk de muizen aan zig trekt, of in een buys doet komen, daar men zyne takken heen legt; het schynd evenwel, dat 't van 't Hitoëze wat verschildt, want 't is een booge strand-boom, met een witte en effene schorsse, maar de bladeren zyn wat kleender van aanzien, als die van *Caju Salowacco*, dog ydeler. De bouwen zyn ook kleender, tonge-formig, en dun, vier duymen lang, een vinger breed, in veele smalle en dwers-bultjes verdeelt, daar in lange smalle boontjes leggen. Het hout van den stam is week, wit, en heeft een voos bert, gelyk vier, als ook de takken; het wast in de Laha: Zyne schorsse op een steen gekneust, en in water gekneet, schuymt als zeep, waar mede men de kleeden wast.

Deze boom werd by andere, als gezegt, *Kellor Laut* genaamt, maar *Kellor Utan* is een ander boompje, blyvende maar een kleene beester, met lange rankagtige takken, met bladeren als *Kellor*, en vruchten als *Katjang*, met veele bouwen by malkander hangende, daarom men 't ook onder de buseb vrouwen mag rekenen. De Ternatennen noemen 't *Sari Sari*, en *Gumma Sari Sari*. Zyne schorsse gebruiken de Ternataansche Vrouwen tot een drank na 't baren. Dit wast mede op Amboina in sommige waleyn, met lange uitgebreide takken en een donker-bruine sappige schorsse.

De acht- en twintigste Plaat

Vertoont een Tak van het *Muizenhout*, met zyn bloemen en vruchten, het geen onder de naam van *Tikos Boom* by *Valent.* pag. 221. voortkomt.

CAPUT VIGESIM. QUINTUM. XXV. HOOFDSTUK.

Carbonaria. *Caju Maas*.

Caju Maas arbor est alta, ulnam plerumque crassa, aliquando binas. Ejus truncus nunc rotundus nunc angulosus est, tenui obductus cortice, semi digitum circiter crasso, externe fusco seu ex cinereo flavescente, sæpe etiam musco viridi quasi mucore obducto, interpersis maculis ex fusco cinereis, qui si derasus sit, externe rubent instar casei Edamensis, per longitudinem hic cortex sæpe fissus est, & in ramis nigricat, in vetustis vero & inferiore trunci parte multo crassior est, rugosus, & fissus: Denfam gerit comam, multosque incurvos ramos. Folia brevibus infident petiolis solitaria, & alternata & opposita, maximeque conveniunt cum illis *Tanjong Laut*, seu illis *Ebeni*, tres cum dimidio & quatuor pollices longa, binos lata pollices, firma, longoque apice donata, subtus vero tenuiter venosa sunt, superius glabra, obscure viridia, nervus autem medius subtus protuberat, superius vero glaber est.

Flores brevibus in racemis progerminant plurimi simul juncti, qui primo viridia sunt capitula, in flosculos sese aperientia expansos, pentapetalos, virescentes, squamosos, extrorsum inflexos, in quorum centro quinque alia alba petala haud multo longiora prioribus excresecunt. Horum medium repletum est staminibus brevibus fordide albicantibus, foveam exformantibus, mense Novembri hi flosculi progerminant, fructusque huc usque me latent, immo ipsos carbonarios, qui has cædunt arbores.

Recens arboris cortex tenuis est, sed per fumum indurefcit, atque interne rubet, nullum vero notabilem

Houtskool-Boom.

Caju Maas werd een boogen boom, in 't gemeen een vadem dik in de rondte, zomtyds ook twee. De stam is zomtyds rond, zomtyds wat boekig, bekleed met een dunne schorsse, omtrent een halve vinger dik, van buiten vaal, of uit den graauwen geelachtig, dikwils met een groenachtig mos, als schimmel, bekleed met bruin-graauwe plekken tusschen beide, 't welk afgeschraapt zynde, vertonenze baar rood, als een Edamse kaas van buiten, zy heeft ook in de lengte zyne scheuren, en aan de takken is ze swartachtig, maar aan de oude en onderste stam is ze veel dikker, ruyg, en geborsten: Zy heeft een digte kruyn van loof, met veele kromme takken. De bladeren staan op korte steelen, enkeld en verwisseld boven en tegen malkander, hebbende grootte gelykenisse met die van *Tanjong Laut*, of met die van 't *Ebbenhout*, drie en een half en vier duymen lang, twee vingers breed, styf, en met een lange spits voor aan, van onderen fyn geadert, van boven glad, swart-groen, en de middelzenuwe steekt onder uit, boven even.

Het bloeizel komt voort aan korte trosjes, veele by malkander, zynde eerst groenachtige knopjes, die baar openen in kleene bloempjes, wyd geopent, gemaakt van vyf groenachtige blaadjes, als visch-schubbeljes, die buyten staan, daar binnen zyn vyf andere witte blaadjes, niet veel langer dan de eerste. Het middelste is uitgevult met korte wyl-witte draadjes, maakende in de midden een kuyltje. Men heeftze in November, en de vruchten blyven nog onbekend, ook by de Koolbranders, die nogtans deze boomen omkappen.

De versche schorsse is wel dun, word egter door 't rooken hard en styf, van binnen roodachtig, en zonder merkelyke

lem habet saporem: Recens arboris lignum est rufum, sed siccum mellini coloris, ac substantiæ duræ, & crassis constat fibris, estque grave, solidum, & corneum, ita ut difficulter per transversum secari possit, per longitudinem vero facillime finditur, sed plura emittit ramenta, quam ullum aliud lignum, facillime ignem concipit, licet modo sit semi-siccum, sed stridet, acsi subtile ipsi mixtum esset sal.

Hujus fæmina multo majora & flaccidiora gerit folia, ejusque cortex exterior magis albicat, ejus lignum multo quoque pallidius est ac mollius quam præcedentis, ejusdem cæterum usus. Hæc arbor in planitie circa loca crescit fabulosa, prior vero in montibus in argilla rubra & solo saxoso, non in densis silvis, sed in locis ventosis, ut & circa Dammaras arbores.

Nomen. Latine Carbonaria h. e. Carbonum lignum ab ejus usu; Malaice *Caju Maas*. Amboinice in Hitoea *Haän* & *Ulibelawan*. In Leytimora *Urihelawan* h. e. aureus cortex, non ita a flavo corticis colore, quam ab ejus usu apud aurifices. Macassarice *Andjuri*, quibusdam erronee *Malacca*, quæ alia est arbor, & Hitoenfis *Lobussul*, & Leytimorensis *Hussur* vocatur, quæque postea describetur.

Locus. Satis copiose occurrit hæc arbor in insulis Amboinensibus, tam in montibus quam in planitie, optimum vero est ejus lignum ex montibus petatum, & ædificatorio usui aptum: In Celebes regione in montibus quoque invenitur inter Macassarum & Boegensium regionem, in Occidentalibus aquosæ Indiæ insulis ignota est hæc arbor.

Usus. Vulgatissimus hujus arboris usus est, ut carbones ex hoc exurantur pro fabris indigenis, quum hi optimos hujus ligni carbones esse putant, quibus ferrum liquefcunt, quum diu hi foveant ignem nec cito consumantur: Contra fabri nostrates hosce contemnunt, quum ingentium folium vi resistere nequeant, ac nimis cito avolent, quum nimis pusilli sint, quod vero vitium carbonariis magis imputandum est quam ipsi ligno, qui præ ignorantia vel negligentia hos supra terram exurunt carbones, quum in foveis id oportebat institui, in quibus hoc lignum in ingentes & solidos transformari potest carbones.

Ad molem vero augendam incolæ inter urendum admiscunt lignum *Fruticis Carbonarii* seu *Saley*, quod solidos facit, sed pusillos quoque exhibet carbones: Apud aurifices hi itidem in magno sunt usu carbones, quibus parva auri segmenta liquefcunt, quum crucibulis destituantur, carbonem enim sumunt ex cortice hujus arboris formatum, qui licet tenuis, solidos tamen præbet, carbones, in quibus foveam excavant, aurumque liquefcunt, quum non facile findantur vel rumpantur, atque tales carbones aliis ex ligno exustis carbonibus inpositi illud fundunt, quod nostra sæpe natio cum admiratione adspicit, hos nempe viles Indos tam pusillis operibus & instrumentis ipsa liquefcere metalla, unde & suum indigenum fortita fuit hæc arbor nomen. Apud vulgus hoc lignum ad ædes non est in usu, quum ipsis nimis sit grave, quam ut e silvis deferatur. Orang-Kayen vero nostrique cives, qui plures alunt servos, ædium postes graviores ex hoc formant ligno, qui quam durabilissimi sunt, si modo terram non tangant, ac primum fumo indurati sint, nimis recentes enim adhibiti, folique expositi facile finduntur. Si perdoletur, prudenter hoc lignum tractandum est, quum in magna facile ramenta diffiliat, quæ vehementer vulnerant.

Macassaræ Primores gravissimos quoque, sed incomptos, palatiorum suorum ex hoc ligno formare jubent postes, uti & ex illo, quod ipsis dicitur *Malacca*, *Cofassu*, & *Nani*, subditos suos cogentes gravissimas etiam trabes, quod non sine magna instituitur vi, ex remotis petere montibus, illorumque duces sunt principum filii, qui plebem hanc tanquam animalium gregem ducunt, ac nolentes morte mulcant. Hinc & in Macassarenfi & Boegensi imperio quam crassissimi hujus gravissimi ligni postes inveniuntur, ita ut quidam binas ulnas crassi sint, qui ex corde tantum arborum formati sunt, ita ut mirandum sit, quomodo hi homines sine machinis, ac sola tantum stupida vi talia gravissima ligna ex montibus petere potuerint. Hi autem Macassarenfes ac Boeronenfes de carbonum usu nil norunt, cujus loco *Tanjong Laut* aliaque adhibent ligna: Ex hoc vero ligno Boeronenfes

kelyke smaak. Het versche hout is ros, maar besterft boning-geel, grof van substantie en langdradig, hard en swaar, moeyelyk, ja bykans boornachtig in 't dwers kappen, maar in de lengte splyt het zeer ligt, en splintert meer dan eenig ander hout. Het ontfangt 't vuur zeer ligt, al is 't half droog, dog knerst, als of 'er fyn zout onder was.

Het wyfken hier van heeft grooter en slapper bladeren, en wittere fchorffe van buyten, het hout is ook veel bleeker en weeker, dan het voorgaande, anders van het zelfde gebruik. Dit vint men in de laagte omtrent zandige plaatzen, maar 't eerste in 't gebergte, op roode kley en steenachtige grond, niet in digte bosschen, maar op luchtige plaatzen, als mede omtrent de Dammer-boomen.

Naam. In 't Latyn Carbonaria, dat is Kool-bout van zyn gebruik. Op Maleys *Caju Maas*, in 't Amboinsch op Hitoe *Haän*, en Ulibelawan. Op Leytimor *Urihelawan*, dat is gulden fchorffe, niet zo zeer van de geelachtige couleur der fchorffe, als van zyn gebruik by de Goudsmiden. Op Macassars *Andjuri*, by zommige abusivelyk *Malacca*, het welk een byzondere boom is, en by de Hitoeëzen *Lobussul*, en op Leytimor *Hussur* genaamt, en hier na beschreven wert.

Plaats. Men heeft hem in de Amboinsche Eilanden in redelyke meenigte, zo wel in 't gebergte als in de laagte, dog het eerste is altyd het beste, tot den huisbouw bequaamst. Op 't Land Celebes vind men hem ook in 't gebergte, tusschen Macasser en 't Boegische Land, in de Westersche Eilanden van water-Indiën is by onbekent.

Gebruik. Het gemeenste gebruik van dit hout, is tot kool-branden voor de Inlandsche Smeeden, houdende dit voor de beste koolen, om 't yzer week te maken, lange vuur te houen, en langzaam te verteren. Daar en tegen onze Smits fchelden, om datze de groote blaas-balken niet verdraagen konnen, en te ligt vervuliegen, als te kleyn zynde; dog welke fout de Kool-branders meer te verwyten is, dan het hout, dewelke uit onanetentheid en sloffigheid deze koolen boven de aarde branden, daar zy 't in kuylen behoorden te doen, waar in dit hout tot groote koolen werd.

Om den hoop te vermeerderen, doen de Inlanders onder 't branden het hout van den *Frutex Carbonarius* of *Saley* daar by, het welk mede vaste, hoewel kleine koolen geeft. By de Goudsmiden zyn deze koolen in groot gebruik, om kleine stukjes goud te smelten, om datze met geen smelt-kroezen verzien zyn, want zy nemen een kool van de fchorffe dezes booms gemaakt, dewelke, hoewel dunne, dog vaste koolen geeft, daar in ze een kuyltje maken, en 't goud zonder noot van fcheuren of breeken smelten, op de andere koolen van 't hout gezet, het welke onze Natie dikwils met verwondering aanziet, dat deze slegte Indianen met zo een geringe gereedschap de metalen weten te handelen, en hier van heeft het zyn Inlandschen naam. By de gemeene man werd 't tot den huisbouw niet genomen, om dat 't voor haar te swaar valt uit 't bosch te halen. Maar de Orang-Kayen en onze burgers, die veel slaven hebben, beginnen nu swaare stylen tot baare buyzen daar van te maken, daarze zeer durabel zyn, als ze maar den grond niet raaken, en te vooren wat gerookt zyn, want te versche gebruikt, en in de Son staande, fcheuren ligt. In 't fchaven moet men dit hout ook voorzigtelyk handelen, om dat 't zo ligt in styve splinters uitspringt, en leelyk bezeert.

De groote Heeren op Macasser maken ook zeer swaare en plompe stylen tot baare Paleyzen uit dit hout, als mede uit 't geene zy *Malacca*, *Cofassu*, en *Nani* noemen, dwingende baare Onderdanen deze swaare balken niet zonder geweld uit 't verre gebergte te halen, werdende gemeenelyk aangevoerd door de Zoonen harer Princen, die 't gemeene volkje als beesten voortdryven, en de weigerige met de dood straffen. Hierom ziet men in Macassar, en 't Boegische gebied, ongelooflyke dikke stylen van die swaare houten, zommige wel tot twee vadem in de rondte, en dat nog uit 't bert gemaakt, dat men zig verwonderen zoude, hoe de menschen zonder eenige machinen, en door een pure dommekragt, zulke swaare houten uit het gebergte hebben konnen halen. De Macassaren en Boeronen weten van 't gebruik tot koolen niets, gebruikende in die plaats *Tanjong Laut*, en andere houten: Maar uit dit hout maken de Boeronen baare werp-spieffen of *Favelynen*,

sua formant tela missilia seu Javeleynen, quæ vulgo *Sagu Sagu* vocantur, nociva maxime arma, quæ manibus quam certissime in hostium corpora inmittere norunt, ubi ad ossa penetrata in ramenta diffiliunt, ac malignum excitant vulnus: Hoc porro lignum ob soliditatem a Ceramæ populis etiam adhibetur ad telorum longorum apices, quibus crenas insculpunt, quas nigro exurente obducunt succo. Macassarenses ex hoc quoque ligno tenues formant canales telorum fuorum, quæ ex ore emittuntur, ac Chineses suos fustes, quos inter rixas & pugnas aliis infligunt, ut & *Oryzæ pistillos*, quibus *Oryza* in tignis inpingitur.

In *Rumphii Appendice* hæc adduntur.

Fructus sunt instar semi-perfectarum *Olivarum*, quidam solitarii, quidam bini & terni, quorum quisque stellato insidet pericarpio, & viride obducitur pellicula, sub qua crassum durumque latet putamen, in quo nucleus planus reconditur instar seminis sicci melonum, qui ruffa obducitur lanugine.

Tabula Vigesima Nona

Ramum exhibet *Carbonaria*, quæ *Cajoe Maasarbor* a *Valent.* p. 221. vocatur, & in *Tab.* sub No. LVII. proponitur.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Carbonaria altera. Hanet.

Carbonaria altera dividitur in latifoliam & angustifoliam; Primo *Hanet* latifolia parvum ac sinuosum gerit truncum, fere instar *Cofassi* glabro obductum cortice: Folia maxime conveniunt cum illis *Caryophyllorum*, sed sunt majora, sex octoque pollices longa, binos ac binos cum dimidio lata, inferius angustata, superius lata, cruciatim posita, oris sinuosis, per ipsorum scabritiem, paucis porro pertexta irregularibus venis, saporis amaricantis.

Flores longis in racemis progerminant tenuissimis ex petiolis pusilli, magisque capitula referentes quam veros flores, ex quatuor tenuissimis petiolis compositi, cum plurimis staminulis coloris pallidi citrini: Hosce pauci insequuntur fructus, qui oblongæ sunt baccæ, avium corda referentes, quarum quævis ex longo dependet petiolo ex cæruleo nigricantes instar *Prunorum*, maturæ si fuerint; Externe obductæ sunt carne molli & amaricante, in qua nucleus reconditur instar *Olivæ* officuli, durus, per longitudinem striatus, perque interstitia parvis violaceis venulis transversalibus pertextus.

Arboris cortex ficcissimus est & fragilis; lignum pallide albicat, magisque candidum *Buxi* ligno, solidum, ac tenuis substantiæ, grave, durum, parvisque venarum vorticibus distinctum, forma panni *Camelot* dicti, concolor autem hoc lignum est, nec facile finditur, satis politum elaborari potest, sed non æquale ac glabrum, quum venæ semper protuberent: Flores fructusque hujus speciei mensè Majo observavi; Baccæ vero hinc inde solitariae in arbore remanent, licet ipsarum caro exterior computruerit. In litoribus crescit faxosis, ejusque crassos, sed curtos inveni truncos nudis in rupibus, quorum folia subtus glauca, ac nervus medius ruffus erat.

Secundo. *Hanet* angustifolia haud multum differt a præcedenti, ejus vero folia multo magis sunt læte viridia, illis *Caryophyllorum* adcedentia, paulo latiora & flaccidiora, venulis albicantibus & obpositis pertexta, ipsum sæpe petiolum ambientibus, nunc decussatim, nunc directe in crucem posita, uti in *Caryophyllis*, inferiora folia quinque pollices longa, superiora sex septemve, ac binos lata sunt. Ramuli fusco quoque & glabro obducti sunt cortice.

Flores pusilli admodum sunt, latioribus in racemis progerminantes, uti in *Arbore rubra*, qui ex quatuor parvis & pallide albicantibus constructi sunt petalis, flores *Mangæ* referentes; hi plerumque decidunt, fructusque adeo raro excrescunt, ut fere huc usque ignoti sint.

Cortex

die men in 't gemeen *Sagu Sagu* noemt, een snood geweer, datze met de banden zeer gewis weten in de vyanden te werpen, daar het dan op een been treffende, strax splintert, en een leelyke quetsuure maakt. Verders wegens zyne styvigheid werd dit hout ook gebruikt by de Ceramische volkeren, tot de spitze van baare lange pylen, daar ze dan kerven in snyden, en met een swarten brandigen zap bestryken. De Macassarren maken de dunne schaffes van hare blaas-pypen uit dit hout, en de Chinezen baare handknuppels daar van makende, daarze malkanderen in 't kyven en vegten mede afroffen, als mede de ryst-stampers, daar mede men de ryst in de blokken stampet.

Dit wert in het Aanhangzel van *Rumphius* daar by gedaan.

De vruchten zyn als halfwassene Olyven, zommige enkelt, zommige twee en drie by malkander, ieder rustende op een gesternt voetje, van buiten met een groen buydeken bekleet, daar onder een dikke harde schaal, en daar in een platte beest als een ingedroogt meloen-zaat, omgeven met een roffe wolachtigheid.

De negen- en twintigste Plaat

Vertoont een Tak van de *Kool Boom*, welke *Cajoe Amaas-Boom* by *Valent.* p. 221. genaamt, en op de Plaat onder No. LVII. verbeeldt werd.

XXVI. HOOFDSTUK.

Hanet - Boom.

Carbonaria altera werd verdeeld in groot en klein-bladige: Eerstelyk *Hanet* het groot-bladige, heeft een kleene en wat bogtige stam, bykans als de *Cofassu*, met een gladde schorffe. De bladeren hebben groote gelykenisse met de *Nagel-bladeren*, dog zyn grooter, zes en agt duymen lang, twee en derde-halve breed, agter smal, en vooren breeft, ook in 't kruys staande, en met bochtige randen wegens baare styvigheid, voorts met weinige onordentelyke adertjes, bitterachtig van smaak.

Het bloeizel hangt aan lange troffen en dunne steeltjes, kleen, en meer knopjes gelykende dan bloempjes, van vier subtile blaadjes of veel meer spitsjes gemaakt, bleek of citroen-geel. Daar op volgen weinige vruchten, zynde langwerpige besien, vogel-bertjes gelykende, ieder aan een lang steeltje hangende, blaauw-swart, als rype pruymen: Van buyten hebbenze een week en bitterachtig vleesch, en daar onder een korf gelyk als een olyve-steen, bard, in de lengte gestreept, en daar tusschen met kleene violette adertjes overdwars.

De schorffe is zeer droog en bryzelig: Het hout bleek-wit, wat ligter dan *Bux-boom*, digt en fyn van substantie, swaar, bard, en met kleene drayngen van adertjes gewatert, op de manier van *Camelot*, dog van een couleur, en daarom niet ligt scheurende: Het laat zig ook wel glad, maar niet ligt even werken, om dat de baren altyd wat uytsteken. De bloemen en rype vruchten van deze zoorte heb ik in May gehad. De besien blyven hier en daar enkelt aan den boom hangen, al is 't buitenste vleesch vergaan. Men vind het op steenige stranden, en ik heb 'er dikke, dog korte en kromme stammen van op bloote klippen gevonden, wiens bladeren van onderen blaauw-groen, en de middel-zenuwe ros was.

Ten tweeden: *Hanet* het klein-bladige, verschild niet veel van 't voorgaande, dog de bladeren zyn ligt-groener, en die van *Nagelen* nader komende, wat breeder en slapper, met witachtige adertjes tegens malkander overstaande, en den steel omgevende, zomtyds schuyns, zomtyds regt in 't kruys, als in de *Nagel-boomen*, de agterste zyn vyf duymen lang, de voorste zes en zeven, twee breed. De ryskens hebben mede een bruyne en evene schorffe.

Het bloeizel is mede zeer kleen, aan wydere troffen, gelyk aan de *Arbor rubra*, bestaande uit vier kleene en bleek-witte blaadjes, en 't bloeizel van de *Mangas* gelykende: dit valt mede af, en de vruchten komen zo zelden voort, datze nog meest onbekend zyn.

De